

فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات مدیریت گردشگری سال هفتم - شماره ۱۷ - بهار ۹۱
صفحات ۱۵۱ تا ۱۷۲

محاسبه ضرایب اشتغال زایی بخش گردشگری در اقتصاد ایران: با استفاده از مدل داده - ستانده

دکتر سعید عیسی زاده*
سوده قدسی**

چکیده

هدف از انجام این تحقیق به دست آوردن ضرایب اشتغال در بخش‌های مختلف مرتبط با گردشگری جهت انجام مقایسه‌ای از نظر اولویت و اهمیت در بین این بخش‌ها می‌باشد. در این مطالعه، با استفاده از جدول داده - ستانده سال ۱۳۸۰ اشتغال مستقیم، غیر مستقیم و القایی بخش‌های مرتبط با بخش گردشگری و همچنین ضرایب نوع اول و دوم اشتغال در این بخش‌ها محاسبه شده است. طبق نتایج به دست آمده بخش " عمده فروشی و خرده فروشی " با ضریب نرمال ۰,۰۰۲ و با ضریب نسبی ۱۵,۱۵ رتبه نخست را در ایجاد اشتغال کل در اقتصاد کشور دارد. واژگان کلیدی: گردشگری، آثار اقتصادی، داده - ستانده، ضرایب اشتغال.

* عضو هیأت علمی دانشگاه بوعلی سینا
** دانشجوی ارشد اقتصاد دانشگاه بوعلی سینا

منقدمه

در بسیاری از کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، صنعت گردشگری به دلیل داشتن مزایای رقابتی به یکی از مهمترین بخش‌های حیاتی، محرک و موتور رشد و توسعه اقتصاد تبدیل شده است و در رقابتی تنگاتنگ با بزرگترین کسب و کارهای جهان مانند صنعت خودرو سازی و نفت قرار دارد. صنعت گردشگری آثار اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، سیاسی و امنیتی بسیاری دارد. این صنعت می‌تواند به عوامل محیطی منافع و مزایای مثبت برساند و از سوی دیگر در حفظ طبیعت و نیز منابع ساخت دست بشر مفید واقع شود، همچنین از نظر فرهنگی و اجتماعی فایده‌های زیادی دارد، این صنعت نه تنها به هدف تفریح و سرگرمی بلکه به ابزار شناخت جهان پیرامون، آشنایی با آداب و سنن ملل مختلف و تبادل فرهنگ‌ها تبدیل شده است. از جمله آثار اقتصادی آن نیز می‌توان به درآمدزایی، اشتغال‌زایی و ارزآوری اشاره نمود. علاوه بر این گردشگری سبب افزایش درآمد دولت و همچنین رشد بخش خصوصی می‌شود و با تنوع بخشیدن به منابع درآمدی کشور به رهایی از اقتصاد تک محصولی کمک می‌کند. این صنعت علاوه بر ایجاد یک سری فعالیت جدید، موجب افزایش فعالیت دیگر بخش‌های اقتصادی می‌شود و از طریق ایجاد شغل‌های مختلف بیکاری را کاهش داده و فقر در جوامع را از بین می‌برد.

این صنعت به عنوان یکی از بزرگترین صنایع اشتغال‌زا برای بیش از ۲۱۰ میلیون نفر در جهان شغل ایجاد کرده است (۷,۶ درصد اشتغال جهانی)، همچنین در سال ۲۰۰۹، معادل ۵,۴۷۴ میلیارد فعالیت اقتصادی ایجاد کرده است که معادل ۹,۴ درصد تولید ناخالص داخلی جهانی می‌باشد و نسبت به مقدار ۹,۶ درصد در سال ۲۰۰۸ کاهش پیدا کرده است. کشورهایی مانند چین، مالزی و ترکیه در چند سال اخیر جهت گیری‌های مناسبی برای جذب گردشگر و بالا بردن درآمد حاصل از آن به عمل آورده‌اند. به عنوان مثال، در کشور ترکیه، در سال ۲۰۰۹ صنعت گردشگری ۹۵,۳ میلیارد فعالیت اقتصادی (معادل ۱۰,۲ درصد تولید ناخالص داخلی ترکیه) و اشتغالی حدود ۱,۷ میلیون نفر (۷,۲ درصد اشتغال کل) ایجاد کرده است و یا در کشور فرانسه، در بخش اشتغال و اشتغال مستقیم گردشگری، به طور متوسط

سالانه ۸۹۴۰۰۰ شغل مستقیماً توسط گردشگری ایجاد می‌شود (بین ۶۸۶۰۰۰ در ژانویه و ۱۱۸۴۰۰۰ در اوت) که بالغ بر ۶۶۱۰۰۰ کار تمام وقت می‌باشد. در هتل‌ها، کافی‌شاپ‌ها و رستوران‌ها، ۸۸۰۴۰۰ کارکن و حدود ۱۷۰۰۰۰ کارگر خودکفا در دسامبر ۲۰۰۷ در این بخش مشغول به کار بوده‌اند به طوری که در سال ۲۰۰۷ بخش گردشگری ۲۸۶۰۰ کارکن بیشتر از سال ۲۰۰۶ داشته است.

مسلماً، آثار درآمدزایی گردشگری در اقتصادها مهمترین دلیل توجه به این بخش محسوب می‌شود. در حال حاضر در وضعیت بحران بودجه کشورهای اتحادیه اروپا، نقطه اتکای این کشورها برای فائق آمدن بر مشکلات درآمد حاصل از گردشگری است. طبق گزارش‌های سازمان جهانی گردشگری، درآمد حاصل از گردشگری بین المللی در سال ۲۰۱۰ به ۹۱۹ میلیارد دلار رسیده است که نسبت به مقدار ۸۵۱ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۹ افزایش یافته است. در شرایط واقعی که نسبت به نوسانات نرخ ارز و تورم تعدیل شده است درآمد حاصل از گردشگری بین‌المللی ۵ درصد و تعداد ورودی‌ها ۷ درصد رشد کرده است. درآمد حاصل از گردشگری ۱۰ کشور اول جهان در سال ۲۰۱۰ در جدول یک آمده است.

جدول ۱. درآمد حاصل از گردشگری در ۱۰ کشور اول جهان در سال ۲۰۱۰

رتبه	کشور	عایدی	رتبه	کشور	عایدی
۱	ایالات متحده	۱۰۳,۱	۶	آلمان	۳۴,۷
۲	اسپانیا	۵۲,۵	۷	بریتانیا	۳۰,۴
۳	فرانسه	۴۶,۳	۸	استرالیا	۳۰,۱
۴	چین	۴۵,۸	۹	هنک کنگ (چین)	۲۳
۵	ایتالیا	۳۸,۸	۱۰	ترکیه	۲۰,۸

منبع: سازمان جهانی گردشگری (آوریل ۲۰۱۱)

تردید نیست که همه کشورها در رقابتی تنگاتنگ در پی بهره‌گیری از مزایای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و به ویژه دریافت سهم بیشتری از درآمد جهانی حاصل از گردشگری و همچنین بالا بردن سطح اشتغال در کشور متبوع خود هستند.

برای رسیدن به این هدف کشورها تلاش می‌کنند هر ساله تعداد گردشگر بیشتری جذب کنند، بر اساس گزارش سازمان جهانی گردشگری، فرانسه با ۷۷ میلیون گردشگر رتبه اول را در تعداد ورودی گردشگر و رتبه سوم را در درآمد حاصل از گردشگری دارد. ایالات متحده با ۱۰۳ میلیارد دلار رتبه نخست را در درآمد حاصل از گردشگری و رتبه دوم را در تعداد ورودی‌ها به خود اختصاص داده است. در جدول دو، ۱۰ کشور اول جاذب گردشگر آمده است.

جدول ۲. تعداد گردشگران ۱۰ کشور اول جهان در سال ۲۰۱۰

رتبه	کشور	تعداد ورودی (۱۰۰۰ نفر)	رتبه	کشور	تعداد ورودی (۱۰۰۰ نفر)
۱	فرانسه	۷۶,۸	۶	بریتانیا	۲۸,۱
۲	ایالات متحده	۵۹,۷	۷	ترکیه	۲۷
۳	چین	۵۵,۷	۸	آلمان	۲۶,۹
۴	اسپانیا	۵۲,۷	۹	مالزی	۲۴,۶
۵	ایتالیا	۴۳,۶	۱۰	مکزیک	۲۲,۴

منبع: سازمان جهانی گردشگری (آوریل ۲۰۱۱)

قابلیت‌های گردشگری ایران

ایران کشور پهناوری است که در قلب خاورمیانه قرار گرفته است. شگفتی‌های طبیعت ایران بسیار است، از چشمه ساران زلال، کوچ کاروان‌های عشایر در فصل‌های گوناگون گرفته تا شب‌های پرستاره، صخره‌ها، کوه‌ها، آتشفشان‌های خاموش و پوشیده از برف، جنگل‌های انبوه، رشته کوه‌های البرز و کرانه‌های دریای مازندران که هر یک جذابیت‌های منحصر به فردی برای گردشگران دارند. از خصوصیات مهم سرزمین ایران که از نظر گردشگری بسیار با اهمیت است، وجود رشته کوه‌های سر به فلک کشیده، جلگه‌ها، دشت‌های هموار، ناحیه‌های کویری، رودها و دریاچه‌های گوناگون است که موجب شده است در هر زمان از سال، یکی از چهار فصل را بتوان دید.

وجود غارهای آهکی در ایران بر جذابیت آن می‌افزاید. کوهستان‌های ایران شرایط بسیار مطلوبی برای انجام ورزش‌های زمستانی و کوهستانی پدید آورده‌اند. کویرهای معروف ایران زیبایی بسیاری دارند. ایران دارای چشمه‌های معدنی بسیاری است، علاوه بر این کناره‌های جنوبی دریای خزر منطقه سرسبزی با دامنه‌های پوشیده از جنگل است. کرانه‌ها و جزیره‌های جنوب ایران نیز به ویژه در فصل‌های سرد از جذابیت‌های طبیعی برخوردارند.

ایران مهد فرهنگ و تمدن اسلامی است و دارای زیارت‌گاه‌های بسیاری است و می‌تواند مسلمانان بسیاری را از سراسر جهان که علاقه مند به آشنایی با فرهنگ و سنن ملل اسلامی هستند به خود جذب کند.

از منظر تاریخی، ایران دارای میراث‌های فرهنگی و بناهای تاریخی فراوانی است از جمله تخت جمشید، پاسارگاد، شوش، شوشتر، همدان، فیروزآباد (نقش رستم)، تاق بستان، سروستان و نیشابور که جذابیت بسیاری برای گردشگران دارند. برخی از این آثار مانند تخت جمشید، میدان امام اصفهان، چغازنبیل^۱، تخت سلیمان، بم و چشم انداز فرهنگی، پاسارگاد، سلطانیه، بیستون، مجموعه کلیسای تادئوس و سن استپانوس و زوردزور، سازه‌های تاریخی آبی شوشتر، مجموعه تاریخی بازار تبریز، بقعه شیخ صفی الدین اردبیلی در طی سال‌های مختلف در فهرست میراث جهانی یونسکو به ثبت رسیده‌اند. بر این اساس ایران دارای پتانسیل‌های بسیاری در جذب گردشگر می‌باشد و یکی از پنج کشور تاریخی جهان و یکی از ۱۰ کشور اول جهان از نظر منابع طبیعی و جاذبه‌های گردشگری است، بنابراین انتظار می‌رود یکی از ۵ کشور اول جاذب گردشگر و یا دست کم جزء ۱۰ کشور اول باشد (امینی فرد ۱۳۸۷) و از این طریق می‌تواند درآمد بسیاری برای کشور حاصل نماید، با وجود این قابلیت‌ها ایران حتی جزء ۵۰ کشور اول جاذب گردشگر جهان قرار نگرفته است و سهم ناچیزی از اشتغال زایی و درآمدزایی آن را به خود اختصاص داده است، به طوری که بر اساس آمارهای موجود در سازمان جهانی گردشگری، ایران در سال

۱- سال‌های ثبت این آثار در فهرست میراث جهانی یونسکو به ترتیب عبارتند از: ۱۹۷۹، ۲۰۰۳، ۲۰۰۴/۲۰۰۴، ۲۰۰۷، ۲۰۰۵، ۲۰۰۶، ۲۰۰۸، ۲۰۰۹، ۲۰۱۰، ۲۰۱۰.

۲۰۰۸ به تعداد ۲,۰۳۴ هزار نفر گردشگر داشته و درآمدی بالغ بر ۱,۹۱۴ میلیون دلار کسب کرده است که به مقدار ۲,۰۱۲ میلیون دلار در سال ۲۰۰۹ افزایش یافته است.

مبانی نظری

تعاریف مختلفی از گردشگر ارائه شده است، طبق تعریف سازمان جهانی گردشگری، گردشگر شخصی است که به کشور یا شهری غیر از محیط زیست عادی خود برای مدتی که کمتر از ۲۴ ساعت و بیش تر از یک سال نباشد، سفر کند و قصد او از سفر، تفریح، استراحت، ورزش، دیدار اقوام و دوستان، مأموریت، شرکت در سمینار، کنفرانس یا اجلاس، معالجه، مطالعه و تحقیق یا فعالیت‌های مذهبی باشد و کسی که کشور محل دائمی اقامت خود را به قصد اشتغال، اقامت دائم، پناهندگی، تحصیل و مأموریت در نمایندگی‌های سیاسی خارج از کشور ترک نماید، غیرگردشگر محسوب می‌شود.

صنعت گردشگری شامل طیف گسترده‌ای از فعالیت‌های اقتصادی است که محصولات و خدمات مختلفی را برای گردشگران تولید و عرضه می‌کنند. بنگاه‌های گردشگری شامل شبکه حمل و نقل، تأمین اقامتگاه و عرضه جاذبه‌های گردشگری، مراکز اطلاعات گردشگری، دفاتر مسافرتی، تولیدکنندگان کالاهای سوغات و صنایع دستی، خرده‌فروشان و عمده‌فروشان است.

همان‌طور که گفته شد گردشگری آثار اقتصادی بسیاری بر کشورها می‌گذارد که تعیین این اثرات بر سیستم اقتصادی این امکان را فراهم می‌سازد که به نقش بسیار مهم آن در پیشرفت وضع اقتصادی پی‌برد. از جمله مهمترین ابعاد اثرات اقتصادی گردشگری درآمدزایی، اشتغال‌زایی، ایجاد درآمد مالیاتی، اثرات بر تراز پرداخت‌ها و بهبود ساختار اقتصادی یک منطقه می‌باشد. توسعه گردشگری در مقیاس بزرگ آن و بر پایه گردشگری انبوه، صرفه‌جویی‌های خارجی به همراه دارد و سبب رشد در زمینه‌هایی مانند خدمات بهداشتی، پلیس، بانکداری، تجارت و حتی ساخت‌وساز و تولید می‌شود. همچنین صنعت گردشگری منجر به اثرات تکاثری بالا و افزایش

ارتباطات بین‌بخشی در اقتصاد می‌شود و از طریق این ارتباطات بین‌بخشی، در کنار بخش‌هایی که به طور مستقیم با گردشگری مرتبط هستند تقریباً بر همه بخش‌های اقتصادی اثر می‌گذارد.

توسعه جاذبه‌های بخش گردشگری مزایای نسبی بسیاری نسبت به سایر بخش‌ها برای اقتصاد کشورها فراهم می‌کند. اولین مزیت نسبی مستقیماً به جاذبه‌های طبیعی (مثل دریا، ساحل، کوهستان و...) و جاذبه‌های فرهنگی (مثل مساجد، قلعه‌ها، موزه‌ها و...) مربوط می‌گردد. بسیاری از منابعی که در این صنعت به کار گرفته می‌شوند، در واقع بدون هزینه به آن وارد شده‌اند و از جمله سرمایه‌های این صنعت به شمار می‌روند، بنابراین این ادعا که هزینه سرانه سرمایه‌گذاری در گردشگری از بسیاری فعالیت‌های دیگر کمتر است، چندان دور از انتظار نیست. این جاذبه‌ها مواد خامی هستند که می‌توانند با هزینه محدود به جاذبه‌های سودآوری تبدیل شوند.

دومین مزیت نسبی گردشگری میزان واردات آن می‌باشد، به طوری که گردشگری به طور متوسط میزان واردات کمتری نسبت به دیگر بخش‌های اقتصادی دارد، به این دلیل که گردشگران خدماتی را می‌خرند که کشور می‌تواند در حجم بالایی تولید نماید. در کشورهایی که صنعت گردشگری آنها وابستگی زیادی به واردات دارد میزان نشت بالا می‌باشد. نشت^۱، اصطلاحی است که برای توصیف درصدی از قیمت‌های پرداختی که روزانه توسط گردشگران از یک مقصد خارج می‌شوند (از نظر واردات یا منافع خارج از کشور) و یا هرگز به مقصد نمی‌رسند به کار می‌رود و به سه دسته نشت داخلی^۲، نشت خارجی^۳ و نشت نامرئی^۴ طبقه‌بندی می‌شود. بسیاری از کشورها تلاش می‌کنند از طریق برقراری ارتباطات^۵ قوی بین بخش گردشگری و سایر بخش‌ها در اقتصاد میزان این نشت مخارج از بخش گردشگری را کاهش دهند. در این زمینه آمار موجود و تحقیقات نشان می‌دهد که میزان واردات و اندازه ضرایب گردشگری با یکدیگر رابطه معکوس دارند، یعنی کشورهایی با نرخ نشت بالا در نهایت ضرایب گردشگری کوچک و

1- leakage

2- internal leakage

3- external leakage

4- invisible leakage

5- linkages

نسبتاً ناچیزی دارند، به این دلیل که اقتصادهای کوچک ظرفیت تولید کالاها و خدماتی که برای تأمین تقاضای صنعت لازم هستند را ندارند و توان تولید داخلی آنها محدود است، بنابراین اتکای بیشتری به واردات دارند و ارتباط متقابل بین گردشگری و دیگر بخش‌های اقتصاد ضعیف است یا اصلاً وجود ندارد و اثرات فزاینده درآمد و اشتغال ناشی از گردشگری پایین است ولی اقتصادهای بزرگتر که تنوع اقتصادی بیشتری دارند، با محدودیت منابع روبرو نیستند و ارتباطات بین بخشی قوی‌تری بین گردشگری و بقیه اقتصاد داخلی آنها وجود دارد و گردشگری با تحریک تقاضا در سایر بخش‌های اقتصادی، می‌تواند رشد را در دیگر بخش‌ها از جمله کشاورزی، شیلات، صنعت، خدمات و حمل و نقل تشویق نماید.

سومین مزیت نسبی گردشگری ماهیت کاربر بودن آن است. از نقطه نظر آثار گردشگری بر اشتغال، صنعت گردشگری گسترده‌ترین صنعت خدماتی و مهم‌ترین صنعت اشتغال‌زا در دنیا محسوب می‌شود به طوری که نرخ بیکاری در شهرها و کشورهای توریستی کمتر از سایر کشورها است. درآمد حاصل از گردشگری به اشتغال و درآمد اولیه محدود نمی‌گردد و بسته به اینکه درآمد اولیه چگونه کسب شده باشد (دستمزد و حقوق، اجاره و سود سرمایه و مالیات) می‌تواند از طریق اثر فزاینده، درآمد و اشتغال ثانویه ایجاد کند و منجر به افزایش اشتغال عوامل تولید از جمله کار، سرمایه، زمین و مدیریت شود. گردشگری فرصت‌های شغلی بسیاری برای نیروی کار ساده بدون تخصص و کارگران نیمه‌ماهر و ماهر ایجاد می‌کند. مشاغلی مانند کارگری در ساختمان، بنایی، معماری، تزئینات داخلی، بنگاه مسافرتی، خدمات، ساخت ابزار و وسایل تفریحی، صدور گذرنامه، بلیط، راهنمای مسافر، اشتغال در دفاتر اطلاعاتی و راهنمای گردشگری، وسایل سیر و سفر از طریق گردشگری ایجاد می‌شوند. از طرفی میزان سرمایه‌گذاری برای ایجاد یک فرصت شغلی در صنعت گردشگری بسیار پایین‌تر از صنایع دیگر است و به عبارت دیگر اشتغال‌زایی در این صنعت به سرمایه‌گذاری کمتری نیاز دارد. گردشگری همچنین منجر به استخدام نسبتاً بالای زنان و خرید محصولات از قبیل مواد غذایی و صنایع تولید شده توسط زنان در اقتصاد می‌شود و فعالیت‌های اقتصادی زنان را افزایش داده

و به فائق آمدن بر موانع جنسیتی کمک می‌کند.

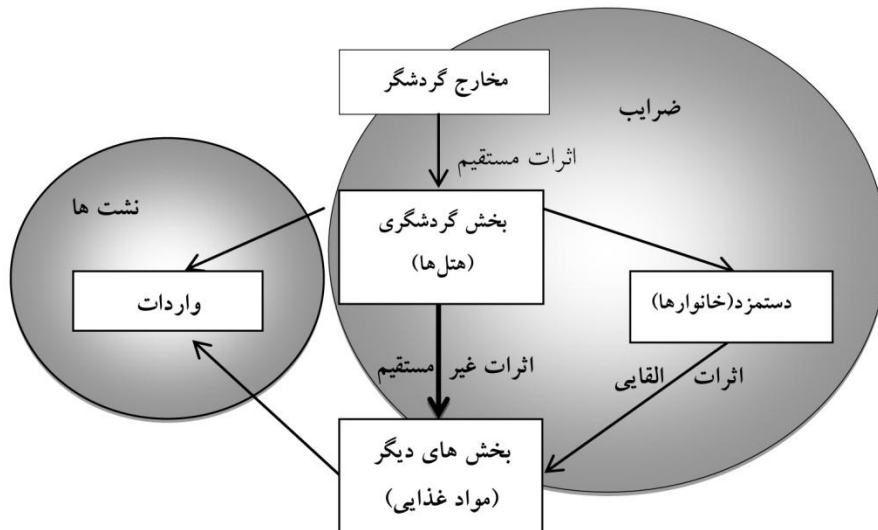
بررسی آثار اولیه و ثانویه گردشگری بر اقتصاد

اقتصاددانان، آثار اقتصادی گردشگری را به آثار مستقیم، غیرمستقیم و القایی تقسیم بندی می‌کنند. اثرات غیر مستقیم و القایی در مجموع اثرات ثانویه نامیده می‌شوند و آثار اقتصادی کل گردشگری حاصل جمع اثرات مستقیم، غیر مستقیم و القایی می‌باشد. هر یک از این اثرات می‌توانند به عنوان ضرایب تولید ناخالص یا فروش، درآمد، اشتغال و یا ارزش افزوده اندازه گیری شوند.

اثرات مستقیم شامل مخارجی است که توسط گردشگر برای کالاها و خدمات در هتل‌ها، رستوران‌ها، خرده فروشی‌ها و مراکز توریستی دیگر که صرفاً برای صادرات به گردشگر ایجاد شده است صورت می‌گیرد، اثرات مستقیم همچنین شامل تغییرات در درآمد، تولید، اشتغال و درآمد دولت توسط بنگاه‌هایی است که مستقیماً مخارج گردشگر را دریافت می‌کنند که از آن جمله می‌توان به بخش‌های اقامتی، خرده فروشی‌ها و بخش حمل و نقل اشاره نمود. دوره‌های متوالی مبادلات بین کسب و کارها که ناشی از مخارج مستقیم گردشگر است اثرات غیر مستقیم را ایجاد می‌نماید، مثل خرید هتل دارها از خرده فروشان محلی و خرید خرده فروشان از عمده فروشان. به عبارت دیگر، زمانی که گردشگران بین المللی پول خود را در بخش‌های مرتبط با بخش گردشگری خرج می‌کنند، تزریق پول، آثار مستقیم را در اقتصاد ایجاد می‌کند و به علت ارتباط بین بخشی گردشگری با بخش‌های دیگر اقتصاد آثار غیرمستقیم ایجاد می‌شود. در نهایت، اثرات القایی عبارت است از افزایش مخارج مصرفی خانوارها که ناشی از درآمد اضافی ایجاد شده به سبب اثرات مستقیم می‌باشد، برای مثال کارگران هتل دستمزد خود را برای خرید کالا و خدمات خرج می‌کنند. در نتیجه آثار القایی یا آثار القایی مصرف، زمانی ایجاد می‌شوند که دریافتی‌های کارکنان و یا کارآفرینان مؤسساتی که به طور مستقیم و یا غیر مستقیم با گردشگری مرتبط هستند مانند حقوق، دستمزد، اجاره، سود، سود سهام برای خرید در اقتصاد محلی خرج بشوند. شکل ۱، ارتباط بین بخش‌های

مختلف اقتصادی را از طریق آثار مستقیم، غیر مستقیم و القایی نشان می‌دهد.

شکل ۱. آثار اقتصادی گردشگری

منبع: عیسی زاده، سعید. قدسی، سوده (۱۳۹۰)

سابقه انجام تحقیق

در زمینه اقتصاد گردشگری مطالعات بسیاری صورت گرفته است، به عنوان مثال، محمد نورال هدی^۱ (۲۰۰۹) در مقاله‌ای با عنوان "آیا گردشگری نقشی در اقتصاد مالزی دارد؟ تجزیه و تحلیل ضرایب با استفاده از تکنیک‌های داده - ستانده" برای مطالعه نقش بخش گردشگری در اقتصاد با استفاده از تکنیک‌های داده - ستانده ضرایب ستانده، درآمد، اشتغال، ارزش افزوده و واردات را به دست آورده است. ضرایب نرمال و نسبی برای ارائه سهم ایجاد شده از طریق صنعت گردشگری و ارتباط آن با بخش‌های دیگر اقتصاد به کار رفته است. نتایج به دست آمده در این تحقیق نشان داد که میزان ضرایب ستانده حدود هفت برابر بیشتر از ضرایب واردات است، بنابراین مخارج گردشگری بین المللی بیشترین سهم را در ایجاد ستانده دارد.

1- Mohammad Nurul Huda Mazumder(2009)

مقدار کم ضرایب واردات نشان داد که میزان نشت ناشی از مخارج گردشگری قابل توجه نیست. همچنین نتایج نشان داد که "اثرات ثانویه" مخارج گردشگری، در ایجاد ستانده و ارزش افزوده نقش بیشتری داشته است و ارزش پایین اثرات ثانویه در درآمد و اشتغال نشان داد که ماهیت صنعت گردشگری نسبتاً کاربر می‌باشد. تجزیه و تحلیل ضرایب برای سیاست گزاران صنعت گردشگری بسیار کارآمد می‌باشد. تحقیق نشان داد صنعت گردشگری کمک قابل توجهی به رشد اقتصاد مالزی داشته است. همچنین وی (۲۰۱۱) در مقاله دیگری تحت عنوان "ارزیابی سهم کلی گردشگری در اقتصاد مالزی" با استفاده از تکنیک‌های داده - ستانده به بررسی سهم کلی گردشگری در تولید و درآمد پرداخته است. علاوه بر این علی‌تاج (۱۳۸۰) در پایان نامه خود با عنوان "بررسی اثرات اقتصادی گردشگری در جمهوری اسلامی ایران" به بررسی آثار گردشگری بر درآمد، واردات، ارزش افزوده و اشتغال با استفاده از مدل داده - ستانده پرداخته است. وی در این تحقیق از جدول داده - ستانده سال ۱۳۸۰ اقتصاد ایران استفاده کرده و تمامی بخش‌های اقتصادی را به طور تجمیع شده در جدول به کار گرفته است. نتایج نشان داد بخش حمل و نقل و بخش هتل و رستوران بیشترین درآمد زایی و اشتغال زایی را دارند. از جمله مقالات دیگر می‌توان به مقاله دانیل جی. استاینس^۱ در این زمینه اشاره کرد. وی در مقاله "آثار اقتصادی گردشگری" نشان داد که درک درستی از آثار اقتصادی گردشگری برای صنعت گردشگری، سیاستمداران دولت و به طور کلی جامعه بسیار با اهمیت است. وی پس از معرفی انواع آثار اقتصادی گردشگری از جمله آثار مستقیم، غیر مستقیم و القایی، به بررسی چگونگی محاسبه آثار اقتصادی گردشگری از طریق ضرایب درآمد و اشتغال پرداخته است. تحقیق نشان داد مهمترین اطلاعات برای برآورد آثار گردشگری در واقع برآورد خوبی از تعداد گردشگر است. به طور مشابه، دانلد لاندبرگ^۲ (۱۹۹۵) در کتاب "اقتصاد گردشگری" به استخراج ضریب تکاثری گردشگری پرداخته است و آثار تکاثری حاصل از درآمد گردشگری را برای تعدادی از شهرها و مناطق مختلف محاسبه کرده است و نشان داد که چگونه الگوی

1- Daniel J. Stynes

2- Donald E. Lundberg

داده - ستانده به عنوان ابزاری برای برآورد تعداد کل مشاغل، درآمدها و مالیاتها مورد استفاده قرار می‌گیرد. این روش برای تدوین پیش‌بینی‌هایی در مورد مسائلی از قبیل اشتغال یا آثار احتمالی تغییر مالیات‌ها و یا کمک در امر برنامه ریزی توسعه ملی یا منطقه‌ای به کار می‌رود. علاوه بر این، اندره هرود و دوگلاس فرچلینگ^۱ (۱۹۹۹) در مقاله "برآورد اثرات فزاینده مخارج گردشگری در اقتصاد محلی با استفاده از مدل داده - ستانده منطقه‌ای" نشان دادند که گردشگری از طریق افزایش ستانده و اشتغال بر اقتصاد اثر می‌گذارد. آنها برای برآورد اثرات فزاینده مخارج گردشگری در واشنگتن از مدل داده - ستانده منطقه‌ای^۲ استفاده کردند. آنها ضرایب نرمال، نسبی و شاخص‌های مرتبط بیشتری در رابطه با اثرات کل به دست آوردند. مقایسه بین ضرایب ۳۷ صنعت و بخش گردشگری در کشور نشان داد که گردشگری رتبه بالایی در درآمد زایی و اشتغال زایی دارد. همچنین نتایج پیشنهاداتی را برای رشد اقتصادی و توسعه واشنگتن ارائه دادند.

اهداف اساسی تحقیق

هدف از انجام این تحقیق به دست آوردن ضرایب اشتغال در بخش‌های مختلف مرتبط با بخش گردشگری جهت انجام مقایسه‌ای از نظر اولویت و اهمیت در بین این بخش‌هاست.

روش تحقیق

به منظور برآورد آثار مستقیم، غیرمستقیم و القایی مخارج گردشگری، از تجزیه و تحلیل ضرایبی که از مدل داده - ستانده استخراج می‌شوند استفاده شده است. در این تحقیق جدول داده - ستانده سال ۱۳۸۰ اقتصاد ایران برای استخراج ضرایب اشتغال در بخش‌های مرتبط با گردشگری به کار گرفته شده است. اساس کار در جداول داده - ستانده، تشریح و تبیین کمی ویژگی‌های ساختاری اجزاء تشکیل دهنده یک سیستم اقتصادی، به تفصیلی ترین صورت ممکن می‌باشد.

1- Endre Horvath and Douglas C. Frechtlin

2- RIMS II

جدول داده - ستانده معمولاً در دو زمینه تحلیل ساختار اقتصاد و برنامه ریزی اقتصادی مورد استفاده قرار می‌گیرد. همچنین به عنوان ابزاری جهت تنظیم و ارائه یک تصویر از ساختار اقتصاد، کلیه داد و ستدهای بین فعالیت‌های مختلف اقتصادی به تفکیک در قالب جدول داده - ستانده منعکس می‌شود. در جدول داده - ستانده - ای که طبقه بندی فعالیت‌های اقتصادی در آن به تفصیل و به دقت صورت گرفته باشد، استخراج موازنه‌های اساسی اقتصاد در سطح ملی و در سطح بخش‌های تولیدکننده کالاها و خدمات به سهولت امکان پذیر می‌باشد. علاوه بر مورد فوق، برنامه‌ریزی اقتصادی یکی دیگر از موارد عمده کاربرد جداول داده - ستانده اقتصادی می‌باشد.

تجزیه و تحلیل داده - ستانده روی صنایعی که به طور مستقیم مؤثر هستند و همچنین بر روابط مستقیم با دیگر بخش‌های اقتصادی متمرکز می‌شود و فرض می‌کند جریان آزاد و نامحدودی از منابع به بخش‌های اقتصاد وجود دارد. همچنین تجزیه و تحلیل داده - ستانده نشان می‌دهد که چگونه تغییرات یک بخش اقتصادی بر کل اقتصاد اثر می‌گذارد. از معایب جدول داده - ستانده این است که آثاری را که به دنبال محدودیت منابع، کار کارگر و دیگر بازارها، ارتباط بین اقتصاد و بقیه جهان می‌آیند را نادیده می‌گیرد. همچنین قدیمی بودن جدول و اتکای آن به یک سری فروض از دیگر معایب کاربرد آن می‌باشد. فرض‌هایی که تجزیه و تحلیل داده - ستانده در نظر می‌گیرد عبارت‌اند از:

۱. فرض ضرایب ثابت تولید که در واقع روابط تکنولوژیک تولید را مشخص می‌کند. بر مبنای این فرض برای تولید هر واحد از هر محصولی، میزان حداقلی از هر یک از نهاده‌های احتمالاً متعدد تولید مورد نیاز خواهد بود.
۲. در مدل داده - ستانده لئونتیف فرض می‌شود که یک عامل اولیه همگن تولید مانند نیروی کار و تعداد نامعینی محصول همگن در نظام تولیدی وجود دارد.
۳. در سیستم داده - ستانده باز فرض می‌شود که تقاضای نهایی برای کالاها و خدمات برون‌زا است. به این ترتیب در مدل داده - ستانده، تولید و روابط تولیدی حاکم بر فعالیت‌های اقتصادی نقش عمده ای در سیستم ایفا می‌نماید.

۴. مفهوم فعالیت در سیستم داده - ستانده به عنوان مجموعه‌ای از بنگاه‌ها که یک محصول همگن و اصلی را تولید می‌نماید، مربوط ترین مفهوم در طبقه‌بندی جدول است. در چنین سیستمی هر محصول به وسیله یک فعالیت تولید می‌شود و هر فعالیت تولیدکننده یک محصول است (تولید همراه وجود ندارد).
۵. هیچ محصولی را نمی توان بدون کاربرد عامل اولیه تولید (نیروی کار)، تولید نمود و استفاده از عامل اولیه تولید اجتناب ناپذیر است.
۶. هیچ گونه محدودیتی در عرضه عامل اولیه تولید وجود ندارد و همیشه برحسب میزان تقاضا برای عامل اولیه تولید، عرضه وجود دارد.
۷. فرض می‌شود که اقتصاد در تعادل رقابتی بلند مدت است. در مدل‌های داده - ستانده ایستا، ایستایی به مفهوم آن است که موضوع تشکیل سرمایه و ارتباط آن با ظرفیت تولیدی ایجاد شده و در نتیجه تولید در دوره‌های بعد از حیطه بررسی خارج است. همچنین در سیستم داده - ستانده باز باز بودن به معنای آن است که سطح و میزان بعضی از پارامترهای مدل، در خارج از چارچوب سیستم مورد بررسی، تعیین شده است.
۸. هنگام محاسبه اشتغال فرض می‌شود در اقتصاد بیکاری وجود دارد، بدین معنی که تقاضای اضافی برای نیروی کار تبدیل به افزایش تعداد افراد شاغل می‌شود. به منظور تحریک آثار مخارج گردشگر به اقتصاد گردشگری، جزء صادراتی بخش تقاضای نهایی به تناسب منجر به توزیع مخارج گردشگر به بخش‌های صنعتی می‌شود که مستقیماً در فعالیت‌های گردشگری شرکت می‌کنند. بنابراین، آنها اولین دریافتی‌های پولی گردشگران هستند.
- مدل داده - ستانده، صنایع اقتصاد را به N بخش تقسیم بندی می‌کند. قسمت مرکزی در این مدل، جدول معاملات است که به سه بخش عمده تقسیم می‌شود. بخش اول، ماتریس بین صنعتی (بخش بالا سمت چپ) است که جزئیات خرید و فروش بین بخش‌های مختلف اقتصادی را نشان می‌دهد. بخش دوم، بخش سمت چپ و پایین جدول است که خرید هر یک از بخش‌ها از داده‌های اصلی (مانند پرداخت به کارگران، مالیات، سود، و غیره) را نشان می‌دهد. بخش سوم، بخش

سمت راست است که فروش هر بخش را به هر یک از اجزای تقاضای نهایی نشان می‌دهد.

ساختار مدل داده - ستانده با داشتن ماتریس ضرایب مستقیم داده - ستانده در بین بخش‌های اقتصادی (A)، بردار تقاضای نهایی (Y) و بردار تولید بخش‌های مختلف به صورت زیر می‌باشد:

$$X = (I - A)^{-1} Y \quad \text{یا} \quad X = AX + Y$$

در رابطه فوق $(I - A)^{-1}$ ماتریس معکوس لئونتیف می‌باشد که اثرات مستقیم و غیر مستقیم ناشی از تغییر در مخارج گردشگری را اندازه گیری می‌کند. هر عنصر ماتریس ضرایب فنی A از رابطه $a_{ij} = \frac{z_{ij}}{X_j}$ به دست می‌آید که در آن z_{ij} عنصر جدول معاملات داده - ستانده و X_j ستانده کل می‌باشند. ماتریس تعیین I، ماتریس قطری است که عناصر قطر اصلی آن یک و عناصر غیر قطری آن صفر می‌باشد. ضریب اشتغال به صورت زیر به دست می‌آید:

$$L = \frac{E}{X} (I - A)^{-1}$$

که در رابطه فوق L ضریب اشتغال بخش‌ها، E تعداد شاغلین بخش‌ها، X ستانده بخش‌ها و $\frac{E}{X}$ اثرات اشتغال مستقیم بخش‌ها می‌باشند. وقتی که بخش خانوار به صورت درون‌زا در مدل در نظر گرفته می‌شود، $(I - A)^{-1}$ نشان دهنده آثار مستقیم، غیرمستقیم و القایی یک واحد تغییر در تقاضای نهایی ناشی از تزریق مخارج گردشگری بین المللی می‌باشد. در این صورت، ضریب اشتغال تغییرات الگوی مصرف ناشی از افزایش سطوح درآمد در اقتصاد کشور را نیز مدنظر قرار می‌دهد (ضرغام، حمید: ۱۳۸۲). به منظور درون‌زا کردن خانوار، بخش خانوار را در انتهای سطرها و در انتهای ستون‌های جدول داده - ستانده به عنوان بخش صنعتی دیگری وارد می‌کنیم، به طوری که ردیف خانوار کالا و خدمات خود (از جمله نیروی کار) را به هر یک از بخش‌های صنعتی ارائه می‌دهد و در ازای آن پول (درآمد) دریافت می‌کند. بخش خانوار در قسمت ستون جدول داده - ستانده، نشان می‌دهد که خانوار بخشی از درآمد خود را صرف خرید ستانده از بخش‌های

صنعتی دیگر می‌کند که در این صورت جریان پول اضافی به سمت جدول بین صنعتی وارد می‌کند و از طریق درون‌زا کردن خانوارها در ساختار داده - ستانده آثار القایی ایجاد می‌شود.

ضرایب اشتغال گردشگری تعداد شغل‌های ایجاد شده به ازای یک واحد معین از مخارج گردشگری را اندازه‌گیری می‌کند و اثرات اشتغال غیر مستقیم، اشتغال اضافی ناشی از اثرات تولیدی و اثرات اشتغال القایی تعداد شغل‌های القایی ایجاد شده ناشی از مصرف خانوار را بیان می‌کند. اشتغال کل، حاصل جمع اشتغال مستقیم، اشتغال غیر مستقیم و اشتغال القایی می‌باشد.

همانطور که گفته شد، گردشگری، صنعتی پیچیده با روابط میان بخشی گسترده است. صنعتی که تنوع بسیاری در حوزه‌های فعالیت آن مشاهده می‌شود و شامل انواع بسیار گسترده‌ای از بنگاه‌ها و گردشگران است که به تولید، عرضه و تقاضای محصولات و خدمات متنوعی می‌پردازند، به گونه‌ای که در برخی از موارد، تفکیک حوزه گردشگری از سایر بخش‌های اقتصادی بسیار مشکل است. در نتیجه در برخی موارد انعکاس بخش‌های مختلف فعالیت‌های گردشگری در آمارها و اطلاعات موجود به صورت شفاف و مجزا امکان‌پذیر نیست. در این تحقیق بر اساس مطالعات سازمان جهانی گردشگری برای محاسبه آثار اشتغال زایی گردشگری از بین کلیه بخش‌های اقتصادی در جدول داده - ستانده، بخش‌های عمده فروشی و خرده فروشی، اقامتگاه‌های عمومی، محل‌های صرف غذا و نوشیدنی، خدمات دینی و مذهبی، خدمات ورزشی و تفریحی و خدمات کتابخانه‌ها و موزه‌ها را به عنوان بخش‌های مرتبط با بخش گردشگری در نظر گرفته‌ایم. بخش حمل و نقل به صورت حمل و نقل با راه آهن، حمل و نقل جاده‌ای مسافر، حمل و نقل آبی، حمل و نقل هوایی و همچنین شامل بخش خدمات پشتیبانی و کمکی حمل و نقل می‌باشد. بخش خدمات پشتیبانی و کمکی حمل و نقل نیز شامل دفاتر خدمات مسافرت هوایی و جهانگردی، شرکت‌های کارگزاری دریایی، مؤسسات کشتیرانی بخش خصوصی و دفاتر شرکت‌های هواپیمایی خارجی، فعالیت‌های کمکی حمل و نقل هوایی و آبی و اجرای گشت‌های مسافرتی، فعالیت‌های آژانس-

های مسافرتی و گردانندگان تور و فعالیت‌های سایر آژانس‌های حمل و نقل می‌باشد. به منظور محاسبه ضرایب نرمال اشتغال گردشگری از روابط فوق استفاده شده است. نتایج ضرایب محاسبه شده در جدول ۳ آمده است.

جدول ۳. ضرایب اشتغال نرمال گردشگری

رتبه	ضرایب نرمال				بخش‌های گردشگری
	اشتغال کل	اشتغال القایی	اشتغال غیرمستقیم	اشتغال مستقیم	
۱	۰,۰۰۲۹۲۷۷	۰,۰۰۲۶۶۸۹	۰,۰۰۰۰۶۵۶	۰,۰۰۰۱۹۳۲	خدمات عمده فروشی و خرده فروشی
۱۱	۰,۰۰۰۱۰۶۵	۰,۰۰۰۰۵۴۴	۰,۰۰۰۰۱۰۲	۰,۰۰۰۰۴۱۹	خدمات اقامتگاه‌های عمومی
۳	۰,۰۰۰۶۲۸۹	۰,۰۰۰۵۴۱۹	۰,۰۰۰۰۳۳۳	۰,۰۰۰۰۵۳۷	خدمات محل‌های صرف غذا و نوشیدنی
۸	۰,۰۰۰۲۱۷۶	۰,۰۰۰۰۲۳	۰,۰۰۰۰۰۹۷	۰,۰۰۰۱۸۴۹	خدمات حمل و نقل با راه آهن
۲	۰,۰۰۰۷۷۸۹	۰,۰۰۰۶۳۵	۰,۰۰۰۰۲۸۲	۰,۰۰۰۱۱۵۷	خدمات حمل و نقل جاده ای مسافر
۹	۰,۰۰۰۱۶۶۵	۰,۰۰۰۰۳۳۸	۰,۰۰۰۰۱۳۳	۰,۰۰۰۱۱۹۴	خدمات حمل و نقل آبی
۵	۰,۰۰۰۳۴۱۳	۰,۰۰۰۰۲۹۸	۰,۰۰۰۰۲۱۶	۰,۰۰۰۱۰۹۹	خدمات حمل و نقل هوایی
۶	۰,۰۰۰۳۳۸۹	۰,۰۰۰۱۴۳۴	۰,۰۰۰۰۷۶۶	۰,۰۰۰۱۱۸۹	خدمات پشتیبانی و کمکی حمل و نقل
۴	۰,۰۰۰۵۹۲۸	۰,۰۰۰۰۱۵۵	۰,۰۰۰۱۲۸۱	۰,۰۰۰۴۴۹۲	خدمات دینی و مذهبی
۷	۰,۰۰۰۲۷۱۷	۰,۰۰۰۰۴۰۶	۰,۰۰۰۰۰۳۲	۰,۰۰۰۲۲۷۹	خدمات ورزشی و تفریحی
۱۰	۰,۰۰۰۱۳۳۹	۰,۰۰۰۰۰۰۱	۰,۰۰۰۰۰۰۵	۰,۰۰۰۱۳۳۳	خدمات کتابخانه‌ها و موزه‌ها

منبع: محاسبه نگارنده

ضرایب اشتغال نسبی نوع اول و نوع دوم نیز طبق روابط زیر به دست می‌آیند:

$$\text{ضریب اشتغال نسبی نوع اول} = \frac{\text{اشتغال مستقیم} + (\text{اشتغال مستقیم} + \text{اشتغال غیرمستقیم})}{\text{اشتغال کل}}$$

$$\text{ضریب اشتغال نسبی نوع دوم} = \frac{\text{اشتغال مستقیم} + (\text{اشتغال مستقیم} + \text{اشتغال غیرمستقیم})}{\text{اشتغال کل}}$$

در جدول ۴. ضرایب اشتغال نسبی گردشگری در این بخش‌ها آمده است.

جدول ۴. ضرایب اشتغال نسبی گردشگری

ضرایب نسبی			بخش‌های گردشگری
رتبه	ضرایب اشتغال نوع دوم	ضرایب اشتغال نوع اول	
۱	۱۵,۱۵۳۷۲۶۷۱	۱,۳۳۹۵۴۴۵۱۳	خدمات عمده فروشی و خرده فروشی
۶	۲,۵۴۱۷۶۶۱۱	۱,۲۴۳۴۳۶۷۵۴	خدمات اقامتگاه‌های عمومی
۲	۱۱,۷۱۱۳۵۹۴	۱,۶۲۰۱۱۱۷۳۲	خدمات محل‌های صرف غذا و نوشیدنی
۱۰	۱,۱۷۶۸۵۲۳۵۳	۱,۰۵۲۴۶۰۷۹	خدمات حمل و نقل با راه آهن
۳	۶,۷۳۲۰۶۵۶۸۷	۱,۲۴۳۷۳۳۷۹۴	خدمات حمل و نقل جاده ای مسافر
۷	۱,۳۹۴۴۷۲۳۶۲	۱,۱۱۱۳۹۰۲۸۵	خدمات حمل و نقل آبی
۴	۳,۱۰۵۵۵۰۵	۱,۱۹۶۵۴۲۳۱۱	خدمات حمل و نقل هوایی
۵	۲,۸۵۰۲۹۴۳۶۵	۱,۶۴۴۲۳۸۸۵۶	خدمات پشتیبانی و کمکی حمل و نقل
۸	۱,۳۱۹۶۷۹۴۳	۱,۲۸۵۱۷۳۶۴۲	خدمات دینی و مذهبی
۹	۱,۱۹۲۱۸۹۵۵۷	۱,۰۱۴۰۴۱۲۴۶	خدمات ورزشی و تفریحی
۱۱	۱,۰۰۴۵۰۱۱۲۵	۱,۰۰۳۷۵۰۹۳۸	خدمات کتابخانه‌ها و موزه‌ها

منبع: محاسبه نگارنده

تحلیل نتایج و پیشنهادات

گردشگری آثار اقتصادی بسیاری بر کشورها می‌گذارد که از جمله مهمترین این آثار درآمدزایی و اشتغال زایی آن است. برای بررسی این آثار از روش‌های مختلفی استفاده می‌شود. به دلیل ارتباطات بین بخشی که بین گردشگری و سایر بخش‌های اقتصادی وجود دارد، در این مطالعه با استفاده از مدل تجزیه و تحلیل داده - ستانده به بررسی آثار اشتغال‌زایی صنعت گردشگری پرداخته شد. به منظور محاسبه ضرایب اشتغال گردشگری، ۱۱ بخش عمده فروشی و خرده فروشی، اقامتگاه‌های عمومی، محل‌های صرف غذا و نوشیدنی، حمل و نقل با راه آهن، حمل و نقل جاده ای مسافر، حمل و نقل آبی، حمل و نقل هوایی و خدمات پشتیبانی و کمکی حمل و نقل، خدمات دینی و مذهبی، خدمات ورزشی و تفریحی و خدمات کتابخانه‌ها و

موزه‌ها که مرتبط با بخش گردشگری هستند در نظر گرفته شده‌اند. نتایج تحقیق همان‌طور که در جدول ۳ آمده است، نشان می‌دهد رتبه نخست ضریب نرمال اشتغال کل گردشگری با ضریب ۰,۰۰۲ مربوط به بخش عمده فروشی و خرده فروشی می‌باشد. دومین بخش مهم در ایجاد اشتغال کل بخش خدمات حمل و نقل جاده‌ای مسافر با ضریب ۰,۰۰۷ می‌باشد و به همین ترتیب بخش‌های خدمات محل‌های صرف غذا و نوشیدنی، خدمات دینی و مذهبی و خدمات حمل و نقل هوایی بخش‌های مهم در اشتغال زایی در کشور می‌باشند. ضریب اشتغال بخش عمده فروشی و خرده فروشی نشان می‌دهد که این بخش در مقایسه با سایر بخش‌های گردشگری تعداد شغل‌های بیشتری ایجاد می‌کند و همچنین کاربرتر از سایر بخش‌های گردشگری می‌باشد.

بیشترین اشتغال مستقیم در بخش خدمات دینی و مذهبی و بیشترین اشتغال غیر مستقیم نیز در همین بخش ایجاد می‌شود. بیشترین اشتغال القایی در بخش عمده فروشی و خرده فروشی ایجاد می‌شود، از آنجایی که اشتغال القایی ناشی از مصرف خانوار است این رتبه دور از انتظار نیست زیرا خانوارها کسانی هستند که در غالب خرده فروشان و عمده فروشان به طور مستقیم مخارج گردشگری را دریافت می‌کنند.

با در نظر گرفتن ضرایب نسبی در جدول ۴، رتبه نخست ضریب اشتغال گردشگری با ضریب ۱۵,۱۵ مربوط به بخش عمده فروشی و خرده فروشی است که نشان دهنده ارتباطات نسبتاً قوی این بخش با سایر بخش‌های اقتصادی است.

ضرایب اشتغال زایی پایین بخش‌های حمل و نقل نشان می‌دهد که این بخش‌ها ارتباطات مناسبی با دیگر بخش‌های اقتصادی ندارند و از پتانسیل اشتغال زایی آن‌ها در صنعت گردشگری به نحو شایسته استفاده نمی‌شود. امید است با توسعه زیر بنایی شبکه‌های ارتباطی به ویژه در بخش حمل و نقل هوایی و آبی، فرودگاه‌ها، آزاد راه‌ها، گسترش آژانس‌های مسافرتی و گردانندگان تور و همچنین سرمایه گذاری در هتل‌ها، رستوران‌ها و ... این بخش‌ها نقش بسزایی در اشتغال زایی در کشور ایفا کنند.

همچنین، مقایسه نتایج با مطالعه مشابه کشور مالزی نشان می‌دهد رتبه اول و دوم اشتغال زایی کل در اقتصاد ایران مربوط به بخش‌های خدمات عمده فروشی و خرده فروشی و خدمات حمل و نقل می‌باشد، در حالی که در کشور مالزی رتبه اول و دوم به ترتیب بخش‌های حمل و نقل و خرده فروشی می‌باشند.

چارچوب ارائه شده در این مطالعه برای سیاستگذاری اقتصادی که دغدغه توسعه و ایجاد اشتغال در اقتصاد ایران را دارد، می‌تواند بسیار راهگشا باشد. به طوری که مشاغل ایجاد شده در بخش‌های مرتبط با گردشگری علاوه بر اینکه دارای کمترین هزینه می‌باشند، برای گروه‌های خاص هم (مثل زنان، افراد با مهارت کم و ...) فرصت‌های شغلی خوبی ایجاد کند. از طرفی سیاستگذار اقتصادی می‌تواند از نتایج این مطالعه برای تعیین و ارائه راهبرد مناسب توسعه که کدام زیر بخش دارای پتانسیل بالایی است استفاده کند.

نتایج مطالعه نشان می‌دهد، برخی بخش‌های مرتبط با گردشگری در اقتصاد ایران نتوانسته‌اند اثر قابل انتظاری در توسعه فرصت‌های شغلی ایجاد نمایند، مثل بخش خدمات حمل و نقل ریلی و خدمات مرتبط با گردشگر ورزشی، که سیاست‌گذار می‌تواند با علم به این ضعف، بخش مربوطه را توسعه و برای گردشگر جذاب نماید. در نهایت، پیشنهاد می‌شود با توجه به آثار اقتصادی گردشگری از جمله ارزآوری، اشتغال زایی، هزینه پایین ایجاد فرصت‌های شغلی، تنوع درآمدی و از طرفی نرخ بالای بیکاری در ایران نیز مانند بسیاری از کشورها در جهت کاهش فقر، کاهش اتکای به صنعت نفت و به ویژه کاهش بیکاری توجه بیشتری به قابلیت‌های این صنعت صورت گیرد.

منابع

۱. پایگاه اطلاعاتی سازمان جهانی گردشگری.
۲. پایگاه اطلاعاتی مرکز آمار ایران.
۳. پایگاه اطلاعاتی سازمان میراث فرهنگی و گردشگری.
۴. ضرغام، حمید. (۱۳۸۲). استفاده از تحلیل ضریب تکاثری برای تنظیم برنامه توسعه و مدیریت جهانگردی. مطالعات جهانگردی. شماره ۲. پاییز، ۱۳۸۲، ۹۴ - ۶۷.
۵. عیسی زاده، سعید. قدسی، سوده (۱۳۹۰). بررسی آثار اقتصادی و اشتغال زایی صنعت گردشگری در اقتصاد ایران. اولین کنفرانس بین‌المللی گردشگری. دانشگاه آزاد واحد تهران مرکز. سازمان میراث فرهنگی. صنایع دستی و گردشگری.
۶. لاندبرگ، دانلد. (۱۳۸۹). **اقتصاد گردشگری**. (محمد رضا فرزین). تهران: شرکت چاپ و نشر بازرگانی.
۷. مجموعه مقالات همایش ملی توسعه سرمایه گذاری در گردشگری. (۱۳۸۷). تهران: دانشگاه تربیت مدرس. پژوهشکده اقتصاد.
۸. علی تاج، معصومه. (۱۳۸۰). بررسی اثرات اقتصادی گردشگری در جمهوری اسلامی ایران. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه الزهرا (س)
9. Baster, Jeremy. (1980). **"Input – output analysis of tourism benefits , lessons from Scotland"** . International Journal of Tourism Management .Volume 1, Issue 2, pp 99-108.
10. Briassoulis, Helen.(1991).**" Methodological issues tourism i - o analysis"**. *Annals of Tourism Research*, Vol. 18, pp. 485-495.
11. Handbook of input-output table compilation and analysis(1999). **Department for Economic and Social Affairs Statistics Division Studies UN**, ne York1999, Series F, No. 74.
12. Horvath, Endre. Frechtling, Douglas C.(1999).**"Estimating the Multiplier Effects of Tourism Expenditures on a Local Economy through a Regional Input – Output Model"**. *Journal of Traveo Research* vol.37,no.4,may 1999,pp.324-332.
13. Jamal, Tazim. Robinson, Mike.(2009). **"The Sage Handbook of Tourism Studies"**. Los Angeles. Sage Publications Ltd.
14. Kweka, Josaphat , Morrissey, Oliver. Blake, Adam.(2001).**"Is tourism a key sector in tanzania? input – output analysis of income , output,employment and taxrevenue"** .[on online]. www.nottingham.ac.uk/ttri/discussion/2001_1.pdf.
15. Mazumder, Mohammad Nurul Huda. Ahmed, Elsadig Musa. Raquib, Md. Abdur. (2011) .**"Estimating total contribution of tourism to Malaysian economy"**. international journal of business, management and social science.vol.2,no.3, ,pp.29-34.

16. Mazumder, Mohammad Nurul Huda. Ahmed, Elsadig Musa. Al-Amin, Abul Quasem.
17. (2009). "Does Tourism Contribute Significantly to the Malaysian Economy? Multiplier Analysis Using I-O Technique". International Journal Of Business And Management, vol.4, no. 7, 146-159.
18. Meyer, Dorothea. (2006). "Caribbean tourism, local sourcing and enterprise development Review of the literature". Centre for Tourism and Cultural Change, Sheffield Hallam University. PPT Working Paper No. 18.
19. Norbertr, vanhove. (2005). **The economics of tourism destinations**, Elsevier Butterworth Heinemann.
20. Sharif Bashir, Mohamed. Ahmad, Nursilah. (2004). "**Multiplier Effects of Malaysia's Tourists Expenditure Patterns**" Islamic Science University of Malaysia, Faculty of Econornics and Muamalat.
21. Stynes, Daniel. J. (1997). "**Economic Impacts of Tourism**", A Handbook for Tourism Professionals, Illinois Bureau of Tourism, Illinois Department of Commerce and Community Affairs, Prepared by the Tourism Research Laboratory at the University of Illinois at Urbana-Champaign.
22. Turkish Tourism Industry Report. (2010). Republic of Turkey Prime Ministry Investment Support and Promotion Agency of Turkey.